

Lejla Tekešinović

O POJEDINIM SEMANTIČKIM I SINTAKSIČKIM OBILJEŽJIMA FINALNE REČENICE U FRANCUSKOM JEZIKU

Finalna se rečenica često dovodi u vezu s uzročnom i posljedičnom rečenicom. Autorica ukazuje na pojedina obilježja te veze, stavljajući pritom naglasak na prisustvo uzročnog značenja i način njegove manifestacije u kontekstu složene rečenice s finalnom rečenicom kao zavisnom. To značenje, koje se u spomenutom kontekstu zapravo podrazumijeva, dovodi, ukoliko je iskazano eksplicitno u formi zavisne uzročne rečenice, do transformacije finalne rečenice u strukturu u kojoj se također prepoznaje značenje cilja i namjere, a to je objekatska rečenica.

Ključne riječi: *finalna rečenica, uzročna rečenica, posljedična rečenica, implicitni uzrok, glagoli želje, objekatska rečenica*

UVOD

U gramatikama francuskog jezika zavisna finalna rečenica (*proposition subordonnée de but*) svrstava se u skupinu cirkumstancijalnih (*propositions circonstancielles*) ili adverbijalnih rečenica kojom se označava namjera ili cilj vršenja glagolske radnje glavne rečenice. Taj cilj može biti pozitivan (*but positif*) ili negativan (*but négatif*),¹ odnosno cilj može biti nešto što se želi dosegnuti, postići, pa se onda kaže da je to željena posljedica (*conséquence voulue*). Isto tako, finalnom se rečenicom može označavati i nešto što se želi izbjeći, te se u tom slučaju govori o neželjenoj posljedici (*conséquence refusée*). U literaturi se, dakle, često u kontekstu finalne rečenice koristi termin *posljedica*, što odmah navodi na pomisao da postoji veza između finalne i posljedične rečenice premda bi preciznije bilo

¹ V. Nazarenko (2000, str. 29) i Riegel–Pellat–Rioul (1999, str. 511).

govoriti o *rezultatu* jer se cilj može shvatiti kao unaprijed mišljeni rezultat saznajne djelatnosti čovjeka,² a također bi se na taj način izbjegla i izvjesna zabuna jer su ipak u pitanju dvije različite vrste zavisnih rečenica. Pored toga, finalna se rečenica nerijetko povezuje i s uzročnom rečenicom što ne čudi ako se ima na umu da je prvobitno Aristotel cilj prepoznao kao jedan od četiri tipa uzroka.³ U oba slučaja, bilo da se finalna rečenica povezuje s posljedičnim ili s uzročnim značenjem, logično se pomišlja na uzročno-posljedičnu vezu jer je sasvim prirodno da se pojam posljedice dovodi u vezu s pojmom uzroka i obrnuto. Ovo se, međutim, u gramatikama i ostaloj literaturi koja se tiče francuskog jezika uglavnom ne precizira u smislu detaljnijeg pozicioniranja ove relacije u kontekstu složene rečenice s finalnom rečenicom kao zavisnom, odnosno ne objašnjava se na koji način se ta relacija zapravo manifestira. Tu se prije svega misli na uzrok, a potom na posljedicu, budući da uzrok uglavnom prethodi posljedici, s tim da se ovo zatim reflektuje i na samu finalnu rečenicu.

FINALNA REČENICA U LITERATURI

Ovdje ćemo se osvrnuti na stav nekolicine autora o pitanju finalne rečenice. Guberina (1954, str. 44), naprimjer, sve adverbijalne rečenice, pa samim tim i finalnu, svodi na uzročne, prihvatajući kao jedini relevantan kriterij odnos uzroka i posljedice te osporavajući pri tome značaj i važnost veznika:

«..., chaque unité logique exprimée dans la langue avec deux propositions doit en contenir une qui est cause et une autre qui est conséquence. Il serait impossible de concevoir autrement la subordination.»

² V. Kovačević (1988, str. 45–47).

³ Aristotel (1971, str. 99) je, dakle, zaslužan za prvu klasifikaciju uzroka uočivši četiri osnovna tipa: materijalni uzrok (*causa materialis*: *Uzrokom se naziva, u prvom smislu, imanentna materija od koje je sačinjena izvjesna stvar.*), formalni uzrok (*causa formalis*: *U drugom smislu, uzrok je oblik i obrazac, tj. definicija suštine i vrste.*), pokretački uzrok (*causa efficiens*: *Uzrok je još prvo načelo promjene ili mirovanja.*) i finalni uzrok (*causa finalis*: *Uzrok je također svrha, tj. konačna svrha.*). Danas se od ova četiri tipa uzroka samo za eficientni zadržao termin uzrok, dok se umjesto materijalnog i formalnog uzroka govori pristo o materiji i formi, a umjesto finalnog o cilju (Kovačević, 1988, str. 17).

Pa tako u primjeru (45) – *Je fais tout pour qu'il réussisse*. – uzrok prepoznaje u drugoj po redu rečenici *pour qu'il réussisse (à cause de sa réussite)*, a posljedicu u prvoj *je fais tout*.

Mauger (1968, par. 685), isto tako, smatra da finalni veznik *pour que* uvodi tzv. finalni uzrok (*cause finale*) u odnosu na inicijalni uzrok (*cause initiale*) koji uvodi uzročni veznik *parce que*. Drugim riječima, on u finalnoj rečenici uočava zapravo određeni tip uzroka koji je prepoznao još Aristotel. I Deloffre (1975, str. 103) u finalnim rečenicama uočava jednu posebnu podvrstu uzroka:

«...les propositions finales expriment une variété très particulière de cause, la cause qui fait agir, le motif. »

S druge strane, opet se finalna rečenica, kako smo već istakli, izjednačava sa željenom ili pak neželjenom posljedicom,⁴ pa tako Varga (2005, str. 102) primjećuje:

«Quoique..., les consécutives, puissent, comme nous l'avons vu, comporter des éléments de finalité, les subordonnées finales proprement dites expriment nettement une conséquence voulue ou bien refusée, qu'on évite d'atteindre, à savoir le but vers lequel est orientée la réalisation de l'action principale. »

Također i Béchade (1989, str. 292–293):

«La proposition finale, ou de but, indique dans quelle intention s'accomplit l'action exprimée par la principale, le résultat qu'on souhaite atteindre ou non, en somme la conséquence voulue ou refusée qui provoque l'action. »

Pojedini autori, štaviše, u semantičkoj kategoriji cilja (*but*), a shodno tome, i u zavisnoj finalnoj rečenici, u isto vrijeme vide određeni tip uzroka i poseban tip posljedice. Tako Nazarenko (2000, str. 26) i Gross – Nazarenko (2004, str. 18), u poglavlju pod nazivom *Le but, une causalité finale*, ističu:

«Les liens qu'entretiennent la cause et le but sont plus complexes que le rapport de cause à conséquence. (...) Sur le plan conceptuel, la cause semble plus proche de la conséquence que du but, qui est un type particulier de conséquence.»

⁴ Poisson-Quinton – Mimran – Maheo-Le Coadic (2004, str. 303–307) razmatraju finalnu i posljedičnu rečenicu u istom poglavlju.

Jedini Papić (1999, str. 228) zapaža kako su finalne rečenice ustvari samo jedan sažeti vid kauzalnosti te da je u svakoj od njih lako zamisliti jednu kauzalnu rečenicu koja se sadrži u finalnom vezniku (što je nespretna konstatacija!). Pri tome, međutim, navodi primjer s prijedlogom *pour* koji, za razliku od veznika *pour que*, ne uvodi zavisnu rečenicu nego prijedložnu grupu (*groupe prépositionnel*) s finalnim značenjem:⁵ *Il lit pour s'instruire.* → *Il lit parce qu'il souhaite s'instruire.* Ili: *Il lit parce qu'il a l'intention de s'instruire.* Papić, dakle, uočava jednu uzročnu rečenicu u okviru spomenute prijedložne grupe (*pour + l'infinitif*) s finalnim značenjem. Također, on govori o finalnim konstrukcijama (231) u kontekstu objekatske rečenice uz glagole želje, odnosno prepoznaje finalno značenje u zavisnoj rečenici koju uvodi veznik *que / à ce que*.⁶

FINALNA REČENICA U ODNOSU NA UZROČNU I POSLJEDIČNU REČENICU

Bliska veza finalne rečenice s uzročnom očituje se u činjenici da na pitanje postavljeno pomoću upitnog priloga *pourquoi* odgovor može biti podjednako uzročna i finalna rečenica.⁷ Kao primjer nam može poslužiti sljedeća rečenica Anatolea Francea:

⁵ Prijedložna struktura se ne može izjednačavati sa zavisnom rečenicom. Element koji uvodi zavisnu rečenicu jeste subordinator (*subordonateur*), odnosno veznik kada je riječ o finalnim i ostalim cirkumstancijalnim rečenicama. Njegovo prisustvo te glagol u nekom od ličnih oblika koji je aktualiziran subjektom glavni su elementi zavisne rečenice, dovoljni za njenu definiciju (Varga, 2005, str. 60).

⁶ I u literaturi koja se odnosi na b/h/s jezik ovaj stav je prisutan kod pojedinih autora. Tako, naprimjer, Kovačević (1988, str. 45–47) primjećuje sljedeće: »(..) A da su cilj i uzrok u uskoj vezi kad se odslikavaju situacije s agansom licem pokazuju i "najmlađe,, ciljne konstrukcije – složene rečenice s ciljnom zavisnom klauzom. Te se klauze semantički mogu smatrati izričnim dijelom glagola želje ili htijenja kao predikata neeksplicirane uzročne klauze. Na taj bi se način klauze koje izražavaju ciljnosmjerenu akciju čovjeka mogle posmatrati kao podvrsta uzročnih, nastala elidiranjem uzročnog dijela koji označava želju ili htijenje agensa: Ali činim to namjerno, **da odgodim kazivanje o onom što me i sad potresa** (= **jer želim da odgodim kazivanje** ...) (Selimović)« Isto tako Jahić – Halilović – Palić (2000, str. 436, par. 554) uočavaju da: »Kad je predikat namjernih klauza u obliku prezenta, jasno se može vidjeti njihova veza s uzročnim klauzama: tada je, naime, zavisnosloženu rečenicu moguće preoblikovati tako da namjerna klauza postane izrična dopuna glagolu želje ili htijenja u poziciji predikata uzročne klauze (usp.: Austro-Ugarska sprema trupe na Savi **da posjedne Bosnu**. → Austro-Ugarska sprema trupe na Savi **jer želi/hoće da posjedne Bosnu**).«

⁷ V. Riegel – Pellat – Rioul (1999, str. 511–512).

*Je demandai de l'eau sucrée parce que j'avais soif et aussi pour qu'on fit attention à moi.*⁸

→ *Je demandai de l'eau sucrée [pourquoi?]*

parce que j'avais soif et aussi pour qu'on fit attention à moi.

Naime, finalni veznik *pour que* (*por ce que*) i uzročni veznik *parce que* (*par ce que*) su u starofrancuskom jeziku bili sinonimi,⁹ pa otuda i primjere uzročne upotrebe veznika *pour que* koje navode pojedini autori. Tako Wartburg – Zumthor (1958, str. 98, par. 152) primjećuju da ovaj veznik (*pour que*) može dobiti uzročnu vrijednost onda kad je cilj u rečenici koju uvodi dat, odnosno predstavljen kao da je već postignut:

«La finalité d'une action peut être conçue, d'une certaine manière, comme l'une de ses causes. C'est pourquoi *pour que*, d'une forme moins nette que *afin que* (< à *fin que*), est susceptible de prendre une valeur causale proprement dite, lorsque le but exprimé dans la proposition est donné comme déjà atteint: *pour qu'il montre une telle obstination, il faut bien qu'il se sente dans son droit.*»

U tom kontekstu navode i primjer (par. 139): *pour qu'on l'ait puni, il faut bien qu'il ait commis quelque faute*. Grevisse (1953) također navodi primjere uzročne upotrebe veznika *pour que* za koji se jasno kaže da uvodi uzročnu rečenicu: *Pour qu'on l'ait puni avec tant de rigueur, il doit avoir commis une bien grande faute*. (par. 1022, rem. 3). *Il faut qu'elle [une communication] soit importante et urgente pour que vous n'ayez pas craint de vous aventurer jusqu'ici*. (par. 1023, rem. 3). Kako vidimo, zavisna rečenica koju uvodi uzročno *pour que* je, u odnosu na glavnu rečenicu, uglavnom u antepoziciji.

Za razliku od uzročne rečenice, finalne rečenice spadaju, međutim, u skupinu cirkumstancijalnih rečenica čija semantička vrijednost ne može biti iskazana participskom rečenicom niti gerundivom.¹⁰

⁸ V. Le Bidois – Le Bidois (1938, str. 467).

⁹ V. Nazarenko (2000, str. 27).

¹⁰ V. Riegel – Pellat – Rioul (1999, str. 510–511). Od ostalih sintaksičkih struktura koje pak mogu izraziti finalnu vrijednost spominju se: prijedložni infinitiv, odnosno prijedložna grupa koju uvode prijedlozi *pour*, *afin de*, *de crainte de*, *de peur de* u slučaju kada rečenica ima samo jedan subjekat – *J'économise de l'argent pour faire ce voyage*, infinitiv bez prijedloga iza glagola kretanja – *Je m'en vais travailler à la bibliothèque*, relativna rečenica s konjunktivom – *Je cherche quelqu'un qui me traduise ce passage*

Posljedične rečenice pak mogu sadržavati neke elemente finalnosti, pa otu-
da pojedini posljedični veznici mogu biti upotrijebljeni kao finalni, ovisno
o tome da li je posljedica objektivni rezultat radnje glavne rečenice ili je u
njenu realizaciju uključena subjektova volja ili želja. Ova se razlika u fran-
cuskom jeziku manifestira kroz upotrebu glagolskog načina, tj. indikativa
u prvom, odnosno konjunktiva u drugom slučaju:

*J'ai perdu mon billet, de sorte que je ne **peux** pas aller au concert.* (Ne-
mogućnost odlaska na koncert je *objektivni rezultat* gubljenja karte.)

*Il s'est approché de sorte que je l'**entende** mieux.*¹¹ (On želi da ga ja
bolje čujem.)

Iako su posljedica i cilj veoma bliski, ipak ih je nemoguće zamijeniti što
pokazuju sljedeća dva primjera:

Sa mère l'a élevée de telle sorte qu'elle puisse vivre avec peu. (U pita-
nju je cilj koji je majka sebi postavila u pogledu budućnosti svoje kćeri.)
Dok je, međutim, u rečenici:

Sa mère l'a bien élevée, de sorte qu'elle peut vivre avec peu. (U pitanju
je posljedica za koju majka možda nije izričito željela da se ostvari, a
koja se ipak ostvaruje.)¹²

Ponekad se također zna desiti da izraz koji je namijenjen isključivo za
označavanje finalnosti može imati značenje posljedice kao što je to slučaj
s veznikom *afin que* u sljedećem primjeru:

*l'envoyer ... dans une colonie agricole ... afin qu'il achève de s'y
corrompre.* (Ovdje se ne radi o namjeri koju su sudije imale, nego o
rezultatu njihove presude.)¹³

(Deloffre, 1975, str. 104) te prijedlog u kombinaciji s imenicom, odnosno imeničkom
grupom – *Les habitants de la petite ville ont manifesté en vue d'une amélioration du
réseau routier* (Poisson-Quinton – Mimran – Maheo-Le Coadic, 2004, str. 309).

¹¹ V. Varga (2005, str. 98 i 101).

¹² V. Brunot (1936, str. 843).

¹³ V. Brunot (1936, str. 844). Isti je slučaj u sljedećem primjeru s prijedlogom *pour*:

l'ennemi n'a pas poussé à ce point ses préparatifs pour renoncer à son attaque. (ibid.)
→ Bilo bi apsurdno da je neprijatelj obavio sve pripreme s namjerom da odustane od
napada. Radi se o tome da su pripreme bile tako velike i opsežne da je nemoguće da
neprijatelj odustane od napada. Drugim riječima, nemogućnost odustajanja je posljedica
obavljenog posla.

Za razliku od veznika *afin que* koji je, dakle, isključivo finalni veznik, *pour que* se svrstava i u posljedične veznike, ali je tada obavezno u korelaciji s nekim od elemenata u glavnoj rečenici (prilozima: *assez, trop, trop peu, suffisamment* ili pridjevom *suffisant*¹⁴), pa je stoga zavisna rečenica koju uvodi uvijek u postpoziciji u odnosu na glavnu:

Il est trop irresponsable pour que vous puissiez lui confier vos projets.

Ono po čemu se finalna rečenica izdvaja i razlikuje od uzročne i posljedične rečenice jeste i sama priroda njenog subjekta. Naime, subjekat je u ovom slučaju čovjek ili barem razumom obdareno biće,¹⁵ pošto je cilj-nousmjerena djelatnost svojstvena samo čovjeku,¹⁶ što se da zaključiti na osnovu sljedećih primjera:

- 1) *Les plantes ressuscitent parce qu'il pleut.*
- 2) *Il pleut, si bien que les plantes ressuscitent.*
- 3) ? *Il pleut pour que les plantes ressuscitent.*
- 4) *J'arrose abondamment le jardin pour que les plantes ressuscitent.*

Rečenica (3) je neprihvatljiva upravo zato što se subjekat glavne rečenice ne može podvesti pod kategoriju *animé*, tačnije nije u pitanju lice kao u primjeru (4).¹⁷

ANALIZA PRIMJERA

U sljedećim primjerima cilj je predstavljen kao nešto što subjekat glavne radnje želi dosegnuti, postići. Zavisnu rečenicu u tom slučaju uvode veznički izrazi *pour que, afin que*¹⁸ te samo *que*.¹⁹

¹⁴ V. Varga (2005, str. 99).

¹⁵ V. Nazarenko (2000, str. 27).

¹⁶ V. Kovačević (1988, str. 45–47).

¹⁷ V. Nazarenko (2000, str. 27).

¹⁸ *Afin que* je u odnosu na *pour que* rjeđe u upotrebi, pripada više njegovanom jezičkom izrazu (Poisson-Quinton – Mimran – Maheo-Le Coadic 2004: 304), a pojavljuje se i u proširenim oblicima: *à seule fin que, à cette fin que* (Weinrich, 1989, str. 459; Wilmet, 1998, str. 563; Grevisse, 1993, par. 1088, a), *à cette seule fin que* (Wartburg – Zumthor, 1958, str. 98, par. 152).

¹⁹ Samo *que* (= *pour que*) se upotrebljava u govornom jeziku iza glagola u imperativu (Poisson-Quinton – Mimran – Maheo-Le Coadic, 2004, str. 304). Npr. *Parle fort, qu'on t'entende*. U sljedeća dva primjera koja smo zabilježili u odabranim romanima zavisnu

1) *Quant à ta jalousie, je prierai pour que Dieu te la fasse disparaître!* (LM: 53)

→ ..., je prierai [parce que je souhaite / veux] que Dieu te la fasse disparaître.

To što ću se moliti Bogu posljedica je moje želje za postizanjem određenog cilja (nestanak tvoje ljubomore). Odnosno:

→ ..., je prierai [parce que je souhaite / veux] que Dieu te la fasse disparaître.

↓	↓	↓
conséquence	cause	but

2) *J'interviendrai pour que ton mari, même esclave, soit près de toi!* (LM: 255)

→ J'interviendrai [parce que je souhaite / veux] que ton mari, même esclave, soit près de toi!

To što ću posredovati posljedica je moje želje za postizanjem određenog cilja (muževo prisustvo uz tebe). Odnosno:

→ J'interviendrai [parce que je souhaite / veux]

↓	↓
conséquence	cause

que ton mari, même esclave, soit près de toi!

↓
but

3) *Je répéterai sans cesse les mêmes choses en d'autres termes, afin que nous soyons bien d'accord.* (ChP: Chapitre XX)

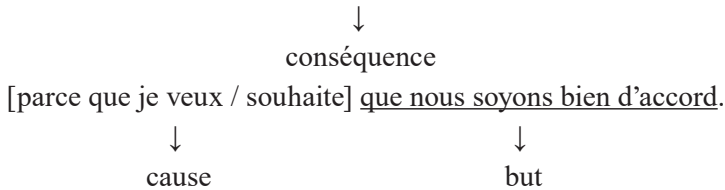
→ Je répéterai sans cesse les mêmes choses en d'autres termes [parce que je veux / souhaite] que nous soyons bien d'accord.

To što ću neprestano ponavljati iste stvari drugim riječima posljedica je moje želje za postizanjem određenog cilja (naše usaglašavanje). Odnosno:

rečenicu iza glagola u imperativu uvode veznički izrazi *pour que* i *afin que*: *Amène-la-moi pour que je l'épouse!* (LM: 116); *Avouez à l'instant quelle est la nature du poison dont vous avez fait usage, afin que le médecin de la citadelle puisse administrer les remèdes convenables* (ChP: Chapitre XXI).

Sljedeći veznički izrazi osim posljedične rečenice također mogu uvoditi finalnu rečenicu s konjunktivom: *de façon que, de manière que* (koji mogu biti prošireni pomoću pokazne zamjenice *ce* kojoj prethodi prijedlog *à*: *de manière à ce que / de façon à ce que*), *de sorte que, de telle sorte que, au point que, à tel point que* (Varga, 2005, str. 101).

→ Je répéterai sans cesse les mêmes choses en d'autres termes

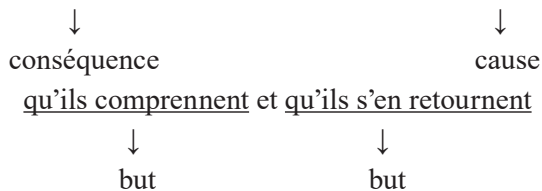

4) *Elle explique, la voix très haute, bien fortement pour qu'ils comprennent et qu'ils s'en retournent:* (...) (LM: 26)

→ Elle explique, la voix très haute, bien fortement [parce qu'elle souhaite / veut] qu'ils comprennent et qu'ils s'en retournent: (...)

To što ona glasno objašnjava posljedica je njene želje za postizanjem određenog cilja (njihovo razumijevanje i vraćanje kući). Odnosno:

→ Elle explique, la voix très haute, bien fortement [parce qu'elle souhaite / veut]

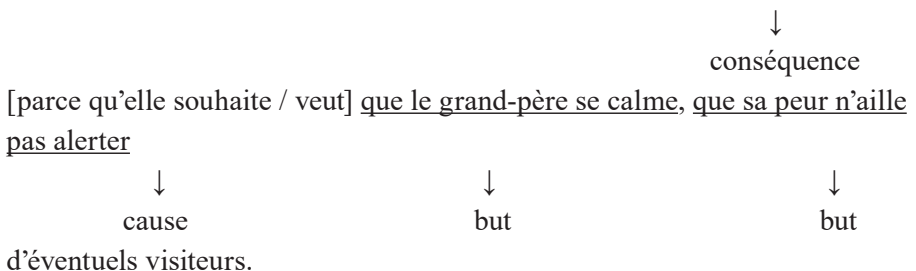

5) Esma est en train, à nouveau, d'inventer. Cette fois, d'échafauder un pieux mensonge, pour que le grand-père se calme, que sa peur n'aille pas alerter d'éventuels visiteurs, (...) (LM: 271–272)

→ Esma est en train, à nouveau, d'inventer. Cette fois, d'échafauder un pieux mensonge, [parce qu'elle souhaite / veut] que le grand-père se calme, que sa peur n'aille pas alerter d'éventuels visiteurs.

To što Esma smišlja laž posljedica je njene želje za postizanjem određenog cilja (djedovo smirivanje). Odnosno:

→ Esma est en train, à nouveau, d'inventer. Cette fois, d'échafauder un pieux mensonge,

Cilj (*but*) je, dakle, u prethodno navedenim primjerima predstavljen kao nešto što subjekat – osoba/lice želi postići, ostvariti. Ono što se podrazumijeva u tome je upravo ta želja koja pokreće i vodi k cilju. Ta je želja zapravo uzrok (*cause*), a iskazana je glagolom želje *souhaiter / vouloir*, tj. glagolom implicitne uzročne rečenice.²⁰ Kako vidimo, finalna se rečenica pritom transformiše u objekatsku dopunu tom glagolu. Također vidimo da je implicitna uzročna rečenica zavisna u odnosu na glavnu kojom se označava posljedica (*conséquence*) te, u isto vrijeme, glavna u odnosu na objekatsku kojom se označava cilj.

Pored toga, u primjerima 4) i 5) prisutan je jedan sintaksički fenomen koji je inače karakterističan za cirkumstancijalne rečenice. Naime, u ova dva primjera javlja se složena rečenica koja se sastoji od glavne i dvije zavisne međusobno koordinirane rečenice, tj. povezane nezavisnim veznikom (*conjonction de coordination*) *et* (4), odnosno dvije zavisne međusobno juktaponirane rečenice (5). Drugim riječima, zavisne rečenice u oba primjera pripadaju funkcionalnoj strukturi iste glavne rečenice, pri čemu prvu zavisnu rečenicu uvodi veznik *pour que*, dok drugu uvodi samo *que*.²¹ Ovakva vrsta odnosa podrazumijeva da zavisne rečenice koje su obuhvaćene njime imaju istu funkciju, što je u ovom slučaju funkcija cirkumstancijalne ili priložne oznake cilja (*complément circonstanciel de but*).²² Stoga bi se, na prvi pogled, moglo činiti da spomenuta rečenica Anatolea Francea odstupa od ovog pravila:

Je demandai de l'eau sucrée parce que j'avais soif et aussi pour qu'on fit attention à moi.

²⁰ Wartburg – Zumthor (1958, str. 98, par. 152) navode sljedeći primjer upotrebe veznika *pour que* u kojem je, kako primjećuju, posljedica ironično predstavljena kao cilj vršioca glavne radnje:

Payez-les, augmentez même leurs appointements, pour qu'ils aillent tout dépenser au café (...)

→ *Payez-les, augmentez même leurs appointements, [parce que vous souhaitez / voulez ??] qu'ils aillent tout dépenser au café ...*

²¹ Naime, umjesto ponavljanja cijelog subordinatora *pour que* ponavlja se njegov najvažniji dio, eksplicitno prisutni komplementator *que*. (Varga, 2005, str. 131).

²² “Nous tenons à souligner encore une fois que, pour être coordonnées (par un coordonnant ou par juxtaposition), les éléments de la phrase doivent avoir le même statut, à savoir, dans le cas des subordonnées, la même fonction.” (Varga, 2005, str. 130).

I ovdje se radi o dvije zavisne rečenice koje pripadaju funkcionalnoj strukturi iste glavne rečenice. One su međusobno koordinirane pomoću veznika *et* iako prvu rečenicu uvodi uzročni veznik *parce que*, dok drugu uvodi finalni veznik *pour que*. Međutim, zahvaljujući gornjim primjerima, jasno je da je ovo moguće upravo zato što cilj podrazumijeva uzrok, odnosno, u ovom slučaju, uzročnu rečenicu:

Je demandai de l'eau sucrée parce que j'avais soif et aussi [parce que je souhaitais / voulais] qu'on fit attention à moi.

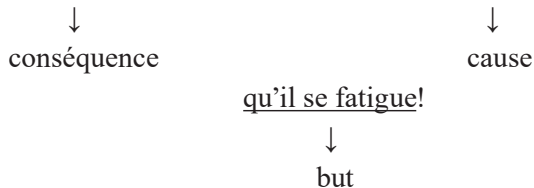
Ako se finalnom rečenicom označava nešto što vršilac glavne radnje želi izbjeći, kao u sljedećim primjerima, zavisna rečenica koju uvodi *pour que* ili *afin que* upotrebljava se u negativnoj formi²³ ili se pak koriste posebni veznički izrazi (*locutions conjonctives*) *de peur que*, *de crainte que* kao i njihove varijante: *par peur que*, *par crainte que*, *dans la crainte que*, *crainte que*:²⁴

6) *Il venait de dîner peu avant ton arrivée et j'ai tenu à ce qu'il s'endorme pour qu'il ne se fatigue pas!* (LM: 189)

→ ... et j'ai tenu à ce qu'il s'endorme [parce que je n'ai pas voulu / souhaité] qu'il se fatigue!

To što je meni bilo stalo do toga da on zaspi je posljedica toga što nisam htio da se on umori /umara. Odnosno:

→ et j'ai tenu à ce qu'il s'endorme [parce que je n'ai pas voulu / souhaité]

7) *Je vous fais part de ce détail afin que vous ne vous fassiez pas d'illusions sur ce qui vous attend dans l'état de prêtre.* (RN: Chapitre VIII)

→ Je vous fais part de ce détail [parce que je ne veux / souhaite pas] que vous vous fassiez d'illusions sur ce qui vous attend dans l'état de prêtre.

To što vas upoznajem s ovim detaljem posljedica je toga što ne želim da gajite iluzije o onome što vas čeka u sveštenu zvanju. Odnosno:

²³ Wilmet (1998, str. 563) navodi i varijantu *pour ne pas que*.

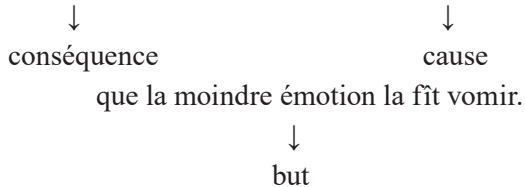
²⁴ V. Varga (2005, str. 102).

O pojedinim semantičkim i sintaksičkim obilježjima finalne rečenice u francuskom jeziku

→ Elle se tenait immobile, [parce qu'elle **ne** souhaitait / voulait **pas**] que la moindre émotion la fît vomir.

To što se ona nije micala posljedica je toga što nije htjela da povrati usljed najmanjeg uzbuđenja. Odnosno:

→ Elle se tenait immobile, [parce qu'elle **ne** souhaitait / voulait **pas**]

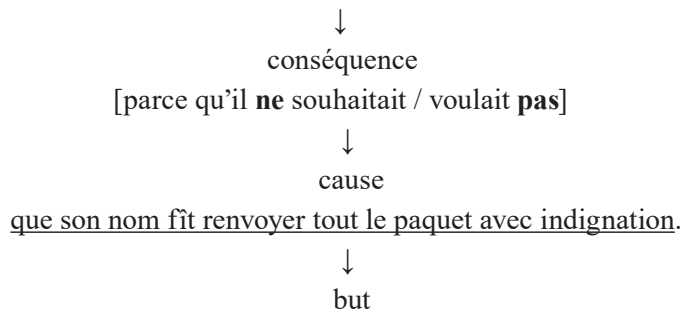

10) (...) *car Fabrice avait eu l'attention de n'écrire que quelques jours après l'envoi, de peur que son nom ne fît renvoyer tout le paquet avec indignation.* (ChP: Chapitre XXII)

→ (...); car Fabrice avait eu l'attention de n'écrire que quelques jours après l'envoi, [parce qu'il **ne** souhaitait / voulait **pas**] que son nom fît renvoyer tout le paquet avec indignation.

To što je Fabrice pazio da pismo napiše tek nekoliko dana nakon slanja pošiljke posljedica je toga što nije želio da zbog njegovog prezimena cijela pošiljka bude s negodovanjem vraćena natrag. Odnosno:

→ (...); car Fabrice avait eu l'attention de n'écrire que quelques jours après l'envoi,

Kako vidimo, cilj (*but*) je u ovoj skupini primjera predstavljen kao nešto što subjekat – osoba/lice želi izbjeći. Ono što se i ovdje podrazumijeva jeste ponovo želja, samo što je ovaj put iskazana u negativnoj formi odnosno subjekat ne želi da dođe do realizacije onoga što se kazuje finalnom

rečenicom. Ta negativna želja je sada uzrok (*cause*), dok je posljedica (*con-séquence*) opet iskazana glavnom rečenicom.

Transformacije svih prethodnih primjera ukazuju na to da se zavisne rečenice koje označavaju cilj pojavljuju u novoj funkciji. Naime, ne radi se više o cirkumstancijalnoj, odnosno adverbijalnoj, nego o objekatskoj funkciji, drugim riječima, u pitanju je zavisna rečenica koja predstavlja objekatsku dopunu glagolu želje *souhaiter / vouloir*. Riječ je, dakle, o sasvim drugoj funkciji, odnosno sasvim drugoj vrsti zavisne rečenice u kojoj se prepoznaje finalno značenje zahvaljujući kontekstu budući da je veznik *que*, koji je uvodi, semantički neutralan.²⁵ Prema tome, pored zavisne finalne rečenice i ostalih sintaksičkih struktura koje smo spomenuli,²⁶ značenje cilja ili namjere također se može, u odgovarajućem kontekstu, iskazati zavisnom objekatskom rečenicom. Transformacije navedenih primjera također pokazuju da implicitna uzročna rečenica (koja je glavna u odnosu na zavisnu objekatsku kojom se kazuje cilj), odnosno uzrok, svaki put prethodi cilju, pa se stoga ne može reći da su finalne rečenice istovremeno i kauzalne jer bi nelogično bilo da cilj koji sljeduje nekoj radnji može da joj u isto vrijeme prethodi kao uzrok.²⁷

ZAKLJUČAK

U pozadini cilja stoji želja koja je uzrok pokretač, ono što motivira, vodi k cilju. Naime, ustanovili smo da svaki od analiziranih primjera sadrži po jednu uzročnu zavisnu rečenicu koja se logički podrazumijeva, a kojom se iskazuje ta želja, htijenje ili namjera za ostvarenjem ili pak neostvarenjem onoga što se kazuje finalnom rečenicom. Na taj način, zavisne finalne rečenice kao da su otrgnute od svojih glavnih rečenica, tj. u ovom slučaju od implicitnih uzročnih. Međutim, čim se kontekst proširi spomenutom uzročnom rečenicom koja sadrži glagol želje, zavisna finalna rečenica se transformiše u sasvim drugi tip zavisne rečenice, odnosno u rečenicu koja ima sasvim drugu funkciju. Riječ je o zavisnoj objekatskoj rečenici koju uvodi semantički neutralan veznik *que*.

²⁵ Isto tako, u određenom kontekstu, odnosno uz glagole osjećanja (*verbes de sentiment*), objekatska rečenica koju uvodi ovaj veznik dobiva uzročno značenje (v. Tekešinić, 2017, str. 150–172).

²⁶ V. fusnotu 10.

²⁷ V. Popović (1971, str. 48).

Pored toga važno je napomenuti da, u vremenskom toku, glavna uzročna rečenica, odnosno uzrok, svaki put prethodi zavisnoj, tj. cilju, pa se upravo zato ne može reći da su finalne rečenice istovremeno i kauzalne, ali se zato na osnovu prethodne analize može zaključiti da se uzročno značenje podrazumijeva u kontekstu složene rečenice s finalnom rečenicom kao zavisnom, odnosno da cilj podrazumijeva uzrok. Analiza primjera je također pokazala da se finalne rečenice ne mogu izjednačavati ni s posljedičnim rečenicama.

LITERATURA

- Aristotel, 1971. *Metafizika*. Beograd: Kultura.
- Béchade, H-D., 1989. *Syntaxe du français moderne et contemporain*. Paris: P.U.F. fondamental.
- Bonnard, H., 1985. *Code du français courant*. Paris: Magnard.
- Brunot, F., 1936. *La Pensée et la langue, Méthode, principes et plan d'une théorie nouvelle du langage appliquée au français*. Paris: Masson.
- Deloffre, F., 1975. *La phrase française*. 3e édition. Paris: Société d'édition d'enseignement supérieur.
- Grevisse, M., 1953. *Le Bon Usage*. 5e édition. Belgique: J. Duculot Gembloux.
- Grevisse, M., 1993. *Le Bon Usage*. 13ème édition par André Goosse. DeBoeck Duculot.
- Gross, G., Nazarenko, A., 2004. "Quand la langue cause: contribution de la linguistique à la définition de la causalité". *Intellectica* n° 38/1. Paris, str. 15–41.
- Guberina, P., 1954. *Valeur logique et valeur stylistique des propositions complexes, Théorie générale et application au français*. Zagreb: Editions "Epoha".
- Jahić, Dž., Halilović, S., Palić, I., 2000. *Gramatika bosanskoga jezika*. Zenica: Dom štampe.
- Kovačević, M., 1988. *Uzročno semantičko polje*. Sarajevo: Svjetlost.
- Le Bidois, G., Le Bidois, R., 1938. *Syntaxe du français moderne*. tome II. Paris: Éd. Auguste Picard.
- Mauger, G., 1968. *Grammaire pratique du français d'aujourd'hui, (langue parlée / langue écrite)*. édition revue. Paris: Librairie Hachette.
- Nazarenko, A., 2000. *La cause et son expression en français*. Paris: Ophrys.
- Papić, M., 1999. *Gramatika francuskog jezika. Strukturalna morfosintaksa*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

- Poisson-Quinton, S., Mimran, R., Maheo-Le Coadic, M., 2004. *Grammaire expliquée du français*. Paris: Clé International.
- Popović, D., 1971. "Da li su finalne rečenice istovremeno i kauzalne?". U: *Književnost i jezik XVIII/2*. Beograd, str. 44–48.
- Riegel, M., Pellat, J-C., Rioul, R., 1999. *Grammaire méthodique du français*. Paris : P.U.F.
- Tekešinović, L., 2017. *Uzročna rečenica u savremenom francuskom i bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku*. Sarajevo: Bosansko filološko društvo.
- Varga, D., 2005. *Syntaxe du français*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – FF press.
- Wartburg, von W., Zumthor, P., 1958. *Précis de syntaxe du français contemporain*. Berne: Éd. A. Francke S. A.
- Weinrich, H., 1989. *Grammaire textuelle du français*. Paris: Didier-Hatier.
- Wilmet, M., 1998. *Grammaire critique du français*. Paris, Bruxelles: Duculot, Hachette.

IZVORI I SKRAĆENICE

- ChP – Stendhal, *La Chartreuse de Parme*, elektronsko izdanje The Project Gutenberg EBook of La Chartreuse de Parme, by Stendhal.
- LM – Djebar, A., 1991, *Loin de Médine, Filles d'Ismaël*, Éditions Albin Michel S. A.
- MB – Flaubert, G., *Madame Bovary, Moeurs de province*, elektronsko izdanje The Project Gutenberg EBook of Madame Bovary, by Gustave Flaubert.
- RN – Stendhal, *Le Rouge et le Noir, Chronique de 1830*, elektronsko izdanje The Project Gutenberg EBook of Le Rouge et le noir, by Stendhal.

ON INDIVIDUAL SEMANTIC AND SYNTACTIC FEATURES OF THE FINAL CLAUSE IN FRENCH

Summary

The final clause is often related to the causal clause and the clause of effect. For that reason, the author of the present paper points to individual features of that relation, placing an emphasis on the presence of the causal meaning and the way it is manifested in the context of the complex clause featuring the final clause as subordinate. In the case it is explicitly expressed in the form of the subordinate causal clause, that the meaning, which is actually implied in the given context, triggers a transformation of the final clause into a structure, i.e. the object clause, in which the meaning featuring 'aim' and 'intention' is also present.

Key words: *final clause, causal clause, clause of effect, implicit cause, verbs of desire, object clause*